

Návrh na vyhlášení zvláště chráněného území „Přírodní památka Ostrava-Šilheřovice“ a jeho ochranného pásma

Krajský úřad Moravskoslezského kraje, odbor životního prostředí a zemědělství (dále „krajský úřad“), jako věcně a místně příslušný správní úřad podle § 29 odst. 1 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, podle § 77a odst. 4 písm. g) zákona č. 114/1192 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon“) zpracoval podle § 40 odst. 1 zákona a § 4 vyhl. č. 64/2011 Sb., o plánech péče, podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území (dále jen „vyhláška“), návrh na vyhlášení zvláště chráněného území (dále „ZCHÚ“) „Ostrava- Šilheřovice “ v kategorii **přírodní památka**, o celkové rozloze 95,1903 ha na pozemcích uvedených v příloze č. 1 a ochranného pásma této přírodní památky o rozloze 7,4817 ha na pozemcích uvedených rovněž v příloze č. 1.

Předmět ochrany navrženého území

- páchník hnědý (*Osmoderma eremita*)

Popis předmětu ochrany

Páchník hnědý systematicky patří mezi listorohé brouky (*Coleoptera: Scarabaeoidea*). Jejich charakteristika se opírá mimo jiné o následující znaky: zavalité tělo, relativně krátká paličkovitá (listorohá) tykadla a dlouhé nohy s volnými kyčlemi. Dospělý páchník je nápadný hnědý brouk, na štítu s podélnými vtisky, který dosahuje velikosti 24–30 mm.

V České republice je páchník hnědý zařazený mezi silně ohrožené druhy podle přílohy č. III Vyhlášky MŽP ČR 395/1992 Sb. Dále je uveden v národním červeném seznamu bezobratlých živočichů jako kriticky ohrožený (FARKAČ et al. 2005). V rámci EU je zahrnut v přílohách II a IV Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (92/43/EEC) a patří mezi prioritní druhy soustavy Natura 2000. Duté stromy obývá společně s páchníkem také bohatá fauna dalších bezobratlých, z nichž mnozí patří rovněž mezi chráněné a ohrožené živočichy, avšak žijí velmi skrytě, jsou nenápadní nebo obtížně determinovatelní. Páchník hnědý díky své velikosti a relativní nápadnosti naplňuje kritéria pro zastřešující druh „dutinové“ fauny.

Ve Střední Evropě je páchník hnědý považován za druh přirozených listnatých porostů. Stanovištěm jsou dutiny starých listnatých stromů, v principu je páchník hnědý schopen se vyvíjet v dutinách většiny našich listnatých dřevin, v podmínkách severní Moravy a Slezska však preferuje zejména vrby, topoly, lípy, příp. duby. Vyžaduje dutinu s tzv. červeným trouchem a stabilním mikroklimatem (teplota a vlhkost). V klimatu střední Evropy tyto podmínky splňují převážně solitérní, po celý den osluněné stromy. Páchníci osídlují dutiny ve stromech různého stáří a průměru kmene, zpravidla ne menší než o průměru 50 cm. V dutinách, do kterých prší a voda z nich neodtéká, se však páchníci nejsou schopni vyvíjet. Ideální podmínky pro vývoj těchto brouků nalezneme buď v přírodně zachovalých lesích (zejména tzv. střední lesy), které v rámci České republiky již existují jen velmi omezeně, nebo častěji ve starých parkových porostech a především ve starých alejích. Páchník hnědý se tedy vyskytuje na dvou typech stanovišť, přičemž antropogenní biotopy představují dnes většinu lokalit.

Larvy (měkké, bělavé, stočené do tvaru písmene C) dosahují velikosti až 8 cm a žijí téměř výhradně v trouchu dutin listnatých stromů. Lze je najít v relativně velkém množství, a to v různých vývojových stádiích společně. Páchník hnědý je saproxylofágem a potravou larev je přiměřeně vlhký, převážně tzv. červený trouch uvnitř dutiny stojícího listnatého stromu, především ve střední a horní části kmene. Larvy mají víceletý vývoj a dospělé jsou po dvou až třech letech vývoje v závislosti na teplotě, vlhkosti a množství potravy. Kuklí se na podzim a na začátku zimy uvnitř oválných kokonů

slepených z trouchu a vlastního trusu, které bývají většinou na rozdíl od ostatních „zlatohlávků“ přilepeny ke stěně dutiny.

Dospělci se objevují od června s maximálním výskytem v červenci a srpnu. Jsou však velmi málo aktivní a neochotně létají. Maximální doletová vzdálenost zjištěná při zpětných odchycích značených jedinců byla 200 m. V sezóně s nepříznivým počasím nemusí vůbec opustit mateřskou dutinu. Příležitostně olizují vytékající mízu poraněných stromů. Živí brouci se vyznačují charakteristickou vůní, popisovanou jako vůně juchtoviny (starých vyčinených kůží).

Vyhodnocení dochovaného přírodního prostředí v území

Navrhovaná přírodní památka (nPP) Ostrava- Šilheřovice se nachází na území přírodně krajinářského parku, založeného v 19. století. K parku o výměře cca 90 ha jsou přičleněny tři lipové aleje. V nPP byly vymezeny dvě základní plochy, významné z hlediska aktuálního výskytu páchníka hnědého : plocha A (alej I, II, III) a B (zámecký park).

Plocha A, alej I

Oboustranná alej kolem komunikace táhnoucí se jihozápadním směrem od osady Paseky o celkové délce 1300 m je tvořena celkově 121 stromy, převažuje lípa srdčitá, ojediněle je zastoupen dub letní. V aleji bylo zjištěno 16 lip vhodných pro výskyt páchníka. Alej I se v současnosti jeví v optimálním stadiu, poskytujícím solidní perspektivu výskytu páchníka a dalších dutinových druhů v horizontu rámcově několika desítek let. Ohrožujícím faktorem je však izolace této aleje od zbylé části EVL.

Plocha A, alej II

Nachází se cca 870 m severně od aleje I, skládá se ze dvou částí, jižní část táhnoucí se směrem jihovýchod-severozápad je dlouhá 1250 m, na tuto část navazuje od severovýchodu alej o délce cca 400 m. Zatímco jižní část je rozvolněná, prakticky bez podrostu, pro část severní je typický dosti hustý podrost keřů a mladších jedinců dřevin. Severozápadní část tvoří stejnověký porost lip ve stáří cca 15 – 20 let. Alej je v současné době pro výskyt páchníka nejcennější, je tvořena téměř výhradně lípou srdčitou, významná část stromů v této aleji se však blíží hranici fyzické životnosti. Z celkového počtu 136 stromů v aleji bylo vytipováno celkem 27 ks (20 %) vhodných stromů, včetně 2 ks torz kmenů s dutinami.

Plocha A, alej III

Nachází se jižně od parku a lemuje zpevněnou cestu spojující areál parku s komplexem Černého lesa. Celková délka této aleje je cca 850 m. V současnosti je tvořena 69 stromy, převážně lipami, z nichž 4 nacházející se v jižní části přiléhající k Černému lesu, jsou vhodným biotopem páchníka. Vzhledem k nízkému věku a dobrému zdravotnímu stavu lip je tato alej pro výskyt páchníka perspektivní v delším časovém horizontu.

Plocha B, zámecký park

Zámecký park je kulturní památkou, svou rozlohou a kompozičním řešením je řazen k nejcennějším areálům v České republice. Představuje typickou ukázkou přírodně krajinářského parku doplňující šlechtické sídlo. Byl založen v první polovině 19. století a rozlohou přibližně 90 ha představuje největší objekt tohoto typu v Moravskoslezském kraji. Převážná část parku je od 70. let minulého století využívána jako golfové hřiště a park je vyhledávaným místem krátkodobé rekreace v dosahu ostravské aglomerace. Kompozice parku, srovnatelná s anglickými přírodně krajinářskými parky, je založena na kombinaci jednotlivých soliter, skupin porostů a rozsáhlých travnatých ploch, doplněných vodními prvky, kde se uplatňuje řada záměrně komponovaných průhledů do krajiny. Z pohledu dendrologického tvoří park převážně domácí dřeviny (dub letní (*Quercus robur*), buk lesní (*Fagus sylvatica*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*) aj., zastoupené exotické dřeviny patří k běžnějším druhům. Z území je uváděno 28 druhů jehličnanů a 85 druhů

listnatých dřevin. Výskyt páchníka byl zjištěn v 10 stromech, 79 stromů bylo zaznamenáno jako potenciálně vhodných (Kočárek 2010). Z hlediska zachování vhodných biotopů páchníka v zámeckém parku je věková skladba porostů příznivá, neboť jsou zastoupeny stromy atraktivní v současné době i stromy perspektivní v delším časovém horizontu. Zvláště většina dubů je dosud v relativně dobrém zdravotním stavu a nedojde-li k významným změnám vodního režimu nebo jiným fatálním klimatickým zvrátům, lze předkládat jejich dlouhou existenci a s tím spojenou postupnou tvorbu dutin, atraktivních pro dutinové brouky včetně páchníka.

Cíl ochrany navrženého území

- uchování a posílení stávající populace evropsky významného druhu páchníka hnědého (*Osmoderma eremita*) v příznivém stavu z pohledu zájmu ochrany přírody.

Návrh bližších podmínek ochrany přírodní památky

K zajištění specifické ochrany území navrhuje krajský úřad stanovit zřizovacím výnosem **blížeji ochranné podmínky** ve smyslu ust. § 36 odst. 1, § 44 odst. 3 zákona a § 4 odst. 1 písm. e) vyhlášky. **Jen se souhlasem orgánu ochrany přírody lze:**

- měnit druh pozemků nebo způsob jejich využití,
- umisťovat stavby a zařízení,
- provádět terénní úpravy,
- kácet, ořezávat a ošetřovat dřeviny,
- odstraňovat kmeny skácených nebo padlých stromů z chráněného území,
- používat insekticidy.

Ochranné pásmo přírodní památky Ostrava - Šilheřovice

Pro zajištění dlouhodobé perspektivy udržitelnosti páchníka hnědého, jehož doletová schopnost je relativně velmi nízká, bylo vymezeno ochranné pásmo, propojující jednotlivé segmenty přírodní památky. Ochranné pásmo tvoří stávající stromořadí podél komunikací, vodní toky a dva remízy v komplexu zemědělské půdy.

Podle § 37 odst. 2 zákona je „ke stavební činnosti, terénním a vodohospodářským úpravám, k použití chemických prostředků, změnám kultury pozemků a ke stanovení způsobu hospodaření v lesích v ochranném pásmu nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody“. Mimo činnosti a zásahy stanovené v § 37 odst. 2 zákona je v ochranném pásmu navíc stanoveno:

Jen se souhlasem orgánu ochrany přírody lze :

- kácet, ořezávat a ošetřovat dřeviny,
- odstraňovat kmeny skácených nebo padlých stromů z ochranného pásma.

Odůvodnění návrhu na vyhlášení přírodní památky Ostrava - Šilheřovice včetně ochranného pásma

Jedná se o evropsky významnou lokalitu stanovenou nařízením vlády č. 132/2005 Sb., kterým se stanoví národní seznam evropsky významných lokalit, ve znění pozdějších předpisů. Rozhodnutím Komise ze dne 13. listopadu 2007, kterým se přijímá první aktualizovaný seznam lokalit významných pro Společenství v kontinentální biogeografické oblasti podle směrnice Rady 92/43/ EHS (2008/25/ES),

byla evropsky významná lokalita Ostrava-Šilheřovice zařazena do tzv. „evropského seznamu“ evropsky významných lokalit.

V souladu s § 45c odst. 5 zákona krajský úřad jako příslušný orgán ochrany přírody provede nejpozději do 6 let od přijetí evropsky významných lokalit do evropského seznamu vyhlášení lokalit jako zvláště chráněné území příslušné kategorie stanovené národním seznamem.

Příloha

1. Seznam dotčených pozemků přírodní památky a jejich vlastníků
2. Situační mapa se zákresem PP Ostrava-Šilheřovice včetně ochranného pásma
3. Kopie katastrální mapy se zákresem PP Ostrava-Šilheřovice včetně ochranného pásma